

Nepārvaramas varas apstākļi: vai būvniecības līgumus drīkst apturēt pandēmijas dēļ?

FOTO: Unsplash

<https://www.tvnet.lv/6962392/neparvaramas-varas-apstaklis-vai-buvniecibas-ligumus-drikst-apturet-pandemijas-del>

Covid-19 vīrusa izplatība un ar to saistītie pasākumi vīrusa ierobežošanai ir radījuši plašas diskusijas, vai minētie apstākļi ir vērtējami kā nepārvaramas varas apstākļi, kas tādējādi būtu pamats līguma izpildes pagarinājumam vai pat izbeigšanai. Zvērināta advokāte Lelde Laviņa un juriste Inga Oga skaidro, kā pašreizējā situācija ietekmē līgumu izpildi būvniecības nozarē.

Kas ir “nepārvarama vara”?

Tā definējums nav atrodams nevienā Latvijas normatīvajā aktā. Tāpat nekur nebūs atrodams izsmeļošs nepārvaramas varas apstākļu uzskaitījums. Tai pat laikā tiesu

praksē un tiesību zinātnē šis termins ir samērā plaši analizēts un ir uzskaitīti konkrēti nepārvaramas varas apstākļi.

Klasiski par nepārvaramas varas apstākļiem uzskatāmas tādas dabas parādības kā plūdi un vētras, un tādas sociālas parādības kā nemieri un karš.

Bet arī tikai tādā gadījumā, ja minētās parādības iestājas reģionos, kuriem šādi apstākļi nav raksturīgi. Arī Covid-19 vīrusa pandēmija un ar to saistītais Ministru Kabineta rīkojums par ārkārtējās situācijas un ar to saistīto ierobežojumu noteikšanu var tikt uzskatīts par nepārvaramas varas apstākli daudzās līgumattiecībās. Tiesa, ne automātiski.

Pienākums pildīt līgumu vs. nepārvarama vara

Līgumi ir jāpilda. Nekādas vēlāk radušās grūtības saistību izpildē nedod nevienam līgumslēdzējam tiesības vienpusēji kaut ko atlikt, grozīt, neizpildīt vai citādi izmainīt uzņemto saistību apjomu. Taču nepārvaramas varas apstākļi var būt izņēmums no šī principa.

Kā to norādījusi Augstākā tiesa, “ir svarīgi nošķirt nepārvaramas varas gadījumu no līguma izpildes grūtībām, kad kāds notikums būtiski maina līguma līdzsvaru, taču nepadara tā izpildi neiespējamu”. Piemēram, ir slēgta sadarbības partnera rūpnīca Spānijā, bet ir citas attiecīgos būvizstrādājumus ražojošas un joprojām piegādes ierobežojumiem nepakļautas rūpnīcas. Tāpat, piemēram, projektētāji, kuru darbs ir vairāk digitāls, varētu būt mazāk ietekmēti. Tomēr vispārinātu apgalvojumu izteikšana būtu riskanta, jo – katra situācija ir vērtējama individuāli.

Nebūtu arī saprātīgi sagaidīt, ka, piemēram, būvnieks uz sava rēķina veiks atkārtotus pasūtījumus citās rūpnīcās, ja avansa maksājumi jau veikti par pasūtījumiem krīzes slēgtajā rūpnīcā.

Austākā tiesa ir definējusi kritērijus nepārvaramas varas apstākļu konstatēšanai. Proti, izpildoties visiem šādiem kritērijiem, ir pamats secināt, ka attiecīgais notikums ir atzīstams par nepārvaramas varas apstākli:

- tas ir tāds ir notikums, no kura nav iespējams izvairīties un kura sekas nav iespējams pārvarēt;

- saprātīga persona līguma noslēgšanas brīdī notikumu nevarēja paredzēt;
- notikums nav noticis puses vai tās kontrolē esošas personas rīcības dēļ;
- notikums saistību izpildi padara ne tikai apgrūtināšu, bet arī neiespējamu.

Minēto kritēriju konstatēšana neapšaubāmi ir būtiska, tomēr tas, vai izsmeļoša, ir vērtējams kontekstā ar katrā konkrētajā līgumā ietvertajiem nepārvaramas varas punktiem. Proti, līgumu brīvības princips paģēr pušu tiesības brīvi vienoties par nepārvaramas varas nosacījumiem, gan definējot, kas konkrētajā līgumā tiek saprasts ar nepārvaramas varas apstākļiem, gan arī procedūru, kas pusēm jāievēro, nonākot šajos apstākļos.

Tādējādi, tas ir patiešām būtiski, kā tiek veidoti un no kādiem nosacījumiem sastāv līgumā ietvertie nepārvaramas varas punkti. Lai gan attiecībā uz publisko iepirkumu līgumiem izpildītājam ir grūtāk ietekmēt līguma saturu, salīdzinot ar privātā kārtā slēgtiem līgumiem, tomēr, kā zināms, tas nav neiespējams. Un pat ja pasūtītājs nepiekrīt iepirkuma laikā veikt izmaiņas iepirkuma līgumā, sarakste par konkrētu līguma punktu tulkošanu un piemērošanu var dot lielu atbalstu, ja līguma izpildes laikā pušu starpā rodas domstarpības.

Jau šobrīd vērojams, ka gan pasūtītāji, gan pretendenti rūpīgi vērtē un saskaņo šos līguma punktus, jo Covid-19 var būtiski ietekmēt darbu izpildes termiņus gan no darbaspēka pieejamības, gan piegāžu viedokļa.

Ja izpildes termiņi ir kritiski, tad abām pusēm rūpīgi jānovērtē, vai, piemēram, būvnieka piedāvājumā iekļaujams risks par rezerves brigādi, kas nekavējoties varētu pārņemt darbus, ja tos pārtrauc saslimšanas gadījums un tam sekojošā karantīna.

Papildus gribas akcentēt, ka jebkurš līgums vienlīdz saista abas puses – kā būvnieku vai projektētāju, vai citu izpildītāju, tā arī pasūtītāju, tāpat kā no Civillikuma izrietošie pienākumi pildīt līgumus godprātīgi un darīt visu iespējamo, lai mazinātu potenciālo zaudējumu apmēru. Nu jau arī Augstākā tiesa ir norādījusi, ka publiskais pasūtītājs, aizbildinoties ar Publiskā iepirkuma normām, nevar rīkoties prettiesiski civiltiesiska līguma izpildē.

Arī Iepirkumu uzraudzības birojs, reaģējot uz Covid-19 vīrusa izplatību un ar to saistītajiem ierobežojumiem globālajā mērogā, ir publicējis skaidrojumu, akcentējot, ka vīrusa radītā situācija var tikt atzīta par nepārvaramu varu, un norādot, ka ārkārtējās

situācijas kontekstā ir iespējami saprātīgi grozījumi iepirkumu līgumos, taču katrs gadījums ir īpaši rūpīgi izvērtējams un grozījumi veicami tikai tad, ja tiem ir objektīvs pamats.

Kāpēc ir būtiski izvērtēt, vai ir iestājušies nepārvaramas varas apstākļi?

Ja līguma izpildes kavējums vai neizpilde ir saistīta ar nepārvaramas varas apstākļu objektīvu (līguma izpratnē) pastāvēšanu, šāds kavējums vai neizpilde ir attaisnojama, un otra puse nevar prasīt šāda kavējuma vai neizpildes rezultātā radušos zaudējumu atlīdzību (ja vien, piemēram, būvnieks līgumā nav to tieši uzņēmis, bet tas ir samērā netipisks gadījums).

Tāpat arī nepārvaramas varas apstākļu objektīva pastāvēšana var būt pamats līguma izpildes apturēšanai, kopējā izpildes termiņa pagarināšanai, atbrīvošanai no līgumsoda, vai pat arī līguma izbeigšanai, atkarībā no tā, kādas sekas ir noteiktas katrā konkrētajā līgumā.

Kas notiks nākotnē?

Jāatzīt, ka Covid-19 pandēmija jau maina mūsu līdzšinējo attieksmi pret nepārvaramas varas atrunām līgumos, ņemot vērā, ka līdz šim nepārvarama vara vairāk asociējās ar tādiem notikumiem, kuru iestāšanās ir šķietami niecīga un ko noteikti varētu nosegt apdrošināšana. Covid-19 pandēmijas radītās sekas vēl ne tik ilgu laiku atpakaļ likās kaut kas samērā nereāls.